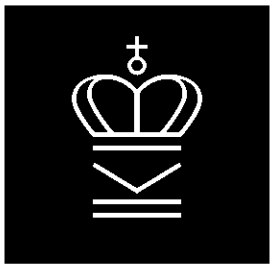

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

VERDENSKRIGEN 1914-18

4°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130019371965

0428

UDENRIGSMINISTERIET.
1ste Departement.

Kjøbenhavn, den 19'April 1920.

Journal Nr. 41.V.60.
(Bedes anført ved Besvarelser).

2Bilag.

Udenrigsministeriet fremsender hoslagt Genpart af en fra den kgl. Gesandt i Washington modtaget Indberetning af 13'Februar d.A. tillige med den deri omtalte Bog, som Pastor Dorf, Chicago, ønsker at forære Biblioteket, og som indeholder nogle Artikler, han har skrevet i det dansk-amerikanske Blad "Dannevirke" om sine personlige Oplevelser fra December 1918 til Juni 1919 under sin Virken blandt de sønderjydske Krigsfanger i England.

./.

P. M..V.

E. B.

H. Wichfeld.

Til

Det kgl. Bibliotek,

Tøjhusgade 5.

Afskrift.

Washington, den 13.Februar 1920.

Bog fra Pastor A.Th.Dorf,
Chicago.

Pastor A.Th.Dorf,Chicago, meddeler mig, at han fra December 1918 til Juni 1919 var i England som Repræsentant for den saakaldte "Young Men's Christian Association",hvortil han navnlig blev udset for at virke mellem de sønderjydske Krigsfanger. Disse fandtes i Lejren ved Feltham, og sine Indtryk herfra skrev Pastor Dorf i nogle Artikler i det dansk-amerikanske Blad "Dannevirke",der udkommer i Cedar Falls(Iowa).

Han har samlet disse Artikler i et Bind,som hermed fremsendes, og som han beder om maa blive tilstillet det Store Kgl. Bibliotek som en Gave fra ham.

Jeg tilføjer, at Pastor Dorf ifjor paa Opfordring af mig repræsenterede Danmark ved den saakaldte "Third World Christian Citizenship Conference" i Pittsburgh,November 9-16 og der i Taler etc. gav en Del Oplysninger om Danmarks nyere Udvikling navnlig paa Sociallovgivningens Omraade.

Fra Amerikansk Side var jeg blevet opfordret til at udpege en Repræsentant, og Pastor Dorf paatog sig da dette Hverv.

sign.

Sönderjydske Krigsfanger
i
England.

Personlige Oplevelser
af

A. Th. Dorff.

Chicago, Ill, U.S.A.
1919.

"DANNEVIRKE".

Cedar Falls, Iowa, 9. April 1919.

De sønderjydske Krigsfanger i England*).

I.

I Dag drog Fortroppen af de sønderjydske Krigsfanger fra Feltham. Med Dannebrog i Spidsen marscherede de ud af Lejren, 300 Mand. Paa Lørdag følger et Par Hundrede — og i Løbet af kort Tid vil de andre sønderjydske Krigsfanger fra Frankrig komme hjem. Hjem efter Aars Fangenskab — for manges Vedkommende var det paa femte Aar, de sad som Fanger i fremmed Land og længtes mod den Dag, da Døren skulde aabnes. Det var en stor Dag for dem, men det var mere end det. Det var et Stykke Verdenshistorie — et Blad, der vendtes i Slægtens Bog — et nyt Kapitel, der blev begyndt. Det var den første Fortrop af dem, der hilser den ny Dag velkommen, Dagen med Folkenes Selvbestemmelsesret. Efter den Dag har der været Længsel, for den har der været stridt og lidt i Tider lange.

Og nu kommer den. Ganske vist en blodig Morgenrøde, men der kommer Dag efter den. Lad den end dvæle i Taage, den vil oprinde lys og klar om føje Tid, for de Mænd, der leder i Verden, er Mænd med Udsyn og Idealer, ikke Mænd, for hvem Magt er Ret, men for hvem Retfærd gaar over alt.

De drog af Sted under Korsbanneret, for det var det Mærke, de havde følt som deres, de og deres Fædre før dem. Gemt i Tro paa den Dag, der syntes saa fjærn, at der skulde Udholdenhed til for ikke at opgive den ulige Kamp. Der har været bedt for den Dag i mange Aar, siden Voldsmænd med Magt skilte dem, der gærne vilde være sammen, fordi de var bundne med Blodets Baand. Med Haab mod Haab er der blevet bedet—for det er svært i denne brutale Verden at tro, at Retfærdighed vil sejre.

Haab og Taalmodighed, som der ogsaa nu skal meget af, for ikke i Verdens vilde Jagt at føle sig fristet til at opgive den — som det synes ulige — Kamp mod Mørkets Magter.

De drog af Sted, de 300 i al Stilhed, saa at sige upaaagtet, som Verden ikke turde være ved det. Og dog var det noget stort, der skete, og noget betydningsfuldt ikke alene for dem, der atter skulde være frie Mænd, men ogsaa for Verden. Det store faar ofte Lov til at ske i Stilhed, indtil det er fuldbyrdet og Slægten bag efter kan sé, at her var Begyndelsen til det ny.

Det ny bliver jo Folkenes Selvbestemmelsesret, det, der synes saa selvindlysende, at man undres over, at man er naaet saa langt i Slægtens Levnedsløb uden at have faaet Forstaaelsen af, at det maa høre med til det allerførste i Slægtens Grundlov, skal Livet trives.

Men saa langsomt lærer Mennesket at fatte sin egen Livslov.

Hjem igen — saadan har det lydt i Sindene i mange Dage — det bliver Virkelighed — ikke blot det, at vi skal hjem til det, der i svævrere Forstand er Hjemmet, til Slægt og Venner, til Hu-

*) Dette er det første af de for en Tid siden bebudede Breve fra Feltlejrene af Pastor Dorf, der for Tiden regelmæssigt pr. Bil besøger omkring 30 tyske Fangelejre i England.

Red.

stru og Børn, men ogsaa hjem til det Fædrehjem, fra hvilket man har været skilt ved Fjendehaand.

Og det Baand, der binder Folkeslagene sammen, stærkere end Blodets Baand, rundet som det er af stærke Minder gennem lange Tider, det brister ikke let, og hvor det brister, tabes der.

Hvor stærkt det dog er. Det har hørt med til de Overraskelser, der har mødt Tidens store, der samles i Paris for at lytte til Folkerøster, at saa mange Folkegrupper har rejst sig som af Døde, og de levede endnu og begærede at leve i kommende Dage.

Folkeslag, der havde været sønderede og undertrykte i mange Slægtled, de var ikke døde, skønt Livet for dem havde været som en Skyggetilværelse. De var sig endnu selv bevidste og begærede Genforening og Fremtidsliv med Stammefrænder.

Nu brydes Voldsherrernes Baand — Drømmene om Storhedstider, som skulde naas derved, at Folkene kuedes til Enhed, har Ende, de Tider skal nok komme, der for Slægten bliver rige og lykkelige, men kun ad Vor Herres Vej, som er Retfærdighed og Fred.

For den lille sønderjydske Folkegruppe, der voldelig skiltes fra Moderlandet, oprinder om føje Tid en Genforeningsdag med Festglans over sig.

Danske i Sind og Tanke det var Sønderjyderne, der drog fra Fangelejren i Feltham, der var ingen Vaklen i det Spørgsmaal.

En af deres egne har givet Fællesstemningen Ord i følgende Verslinjer:

Fra Fangenskab vi rejser hjem
til dem, som venter os med Længsel,
som vi har længtes imod dem,
i Krigens Fare, Savn og Trængsel.
Og blev os Tiden tung og lang,
saa har vi skuet imod Dagen,
som maatte komme dog en Gang,
da hjem vi rejste nord om Skagen.

Og med vort Folk i trange Kaar,
bag ved en magt- og voldsat Grænse,
vi haabede paa frie Kaar,
skønt lidet man os vilde ændse.
Og har man det for Daarskab kaldt,
vi Daaren det til gode holde;
nu saa' vi dog, at Hovmod faldt,
og Vold, men ikke Thyras Volde.

Ja, Gud ske Tak, nu Danmark maa
faa Bod for, hvad det maatte miste,
og Sønderjylland ligesaa,
ti Baandene ej kunde briste.
Har Sønderjylland dobbelt lidt,
er Glæden ogsaa dobbelt vorden,
og ej forgæves det har stridt
for Rettens Sag, for sig og Norden.

Jeg havde den Glæde at være sammen med dem og holde et Afskedsmøde Aftenen før de rejste. Der var ingen højrøstet Stemning, men der var Klang i Stemmerne, da vi sang:

„Frihed er det bedste Ord,
som paa Jord der findes."

Sunget inden for Fængselsmure med Udsigt til Frihed Dagen derefter faar saadan en Sangs Ord Vinger. Sande er de for os alle under hvilke Kaar vi end lever, men Sandheden i dem lever rigtig for dem, der har prøvet Fangekaar.

Og vi sang:

Foragtet af de store, men elsket af de smaa,
sig, er det ikke Vejen, som det ny maa gaa?
Forraadt af dem, som Vagt burde være, just af dem —
sig, er det ikke saadan, at en Sandhed staar frem?

De havde selv været de smaa, der elskede Sandheden, de var blandt dem, der var bleven forraadte, ført ad Veje, de som fredselskende Mænd hadede at vandre,

tvungne ind i det, de afskyede, men nu gryede Dagen, Vintertaagen var ved at lette, Fremtidssynerne var ikke falske Luftspejlinger, det var Virkelighed, at Hjemmet ventede dem, at de atter skulde favnes af Hjem og det Fædreland, der altid havde været deres, men nu om føje Tid skulde faa Lov til at være det. Og bliver det til Lykke for dem, saa bliver det end mere for Fædrelandet.

Slap og udansk har Aanden været blandt de raadende i Danmark i flere Aar, saadan at danske Hjærter har krympet sig derved, men dansk er Sønderjyden, og der vil med ham komme en frisk Luftning af bevidst Danskhed til Fædrelandet.

Vinder de sønden Aa, saa vinder de i Kongeriget end mere.

London, 11. Marts 1919.

A. Th. Dorf.

"DANNEVIRKE".

Cedar Falls, Iowa, 16. April 1919.

De sønderjydske Krigsfanger i England.

II.

Jævne Folk, kendte med Dagens Slid og Møje, ønsker ikke Krig: de begærer kun at faa Lov til i al Fred at leve under menneskelige Kaar og værne om det lidet, som de kalder deres, den Rigdom, stor eller lille, som fylder deres Tilværelse.

Naar Krigsbegejstringen griber et Folk, saa er det, fordi det bedrages. Krig er ikke de tætte Rækker af vaabenføre Mænd, der i smukke Uniformer og med blanke Vaaben, der glimter i Solskinnet, marscherer gennem Gaderne under Menneskers jublende Hyldest. Krig er Smuds og Urenhed — et farveløst og trælsomt Liv under de mest primitive Kaar; det er Dynd og Utøj. Naar Hærene drager af Sted under ildnende Hornmusik, der sætter Takt i Mennesker og faar dem til at ranke sig, saa er det ikke Krigens Lyd — dens Lyd er de saaredes Stønnen, de døendes Klager, Graaden hos dem, der lider og savner, fordi deres kære er borte.

Men det kan ske paa Grund af Syndens forfærdelige Magt i Verden, at det kan blive nødvendigt ogsaa med Vaaben i Haand at forsvare de Sandheder, der staar som evige og ukrænkelige.

„Kæmp for alt, hvad Du har kært,
dø, om saa det gælder."

At dø for det, man har kært, det kan lade sig høre, at lide for det, man elsker, det kan være en Livets Vinding. Men at lide og dø for det, man foragter og hader, det er vel Livets største Lidelse. Ogsaa det kan hænde.

Det var den bedske Skaal, som vore danske Frænder sønden Aa maatte tømme. Over 6000 Mand har paa Slagmarken maattet bringe det største Offer, et Menneske kan bringe — Livet selv — for en Sag, der ikke var deres, ja en Sag, som de alle Dage med alle lovlige Midler har bekæmpet. Tagne fra fredelig Syssel, ud fra den Kreds, hvor de følte sig hjemme, maatte de bære Vaaben for Fjenden. Er end mangen Uret af den Art, at den glemmes — Sønderjyderne glemte aldrig den Uret, der var voldet dem af Fjendehaand. Kan end Tiden læge mangt et Saar, det Saar var endnu en blødende Vunde. Og kan man end, som Tiden gaar, faa ny Idealer, saa havde de aldrig glemt, at Genforening med Moderlandet var det, de stræbte imod. En ny Slægt var vokset op, men den havde taget Arv op efter den, der laa under Mulde, og gjort hines Sag til deres egen.

Sønderjyden er ikke krigersk, saa lidt som Dansken er det. Han er sejg — Jyde som han er —, ubøjelig og trofast. Men han elsker Hjemmet og Fredens Syssel.

Det har været en Sjælslidelse, for mangen én større, end den kunde bæres, alt det, de som Soldater i Fjendens Rækker skulde være med til.

Mord og Rov og Plyndring. Huse og Hjem hærgedes, Markens Sæd nedtrampedes, Skove og Haver ødelagdes, Byer afbrændtes, Befolkningen jagedes som Markens vilde Dyr. Fremad drog den sejrrige Hær, og der var kun Sorg og Jammer eller Dødens Stilhed bag den.

En dump Følelse af Fortvivlelse har grebet mange. De ønskede kun at dø — de kunde ikke leve efter det, de havde sét. Andre gik det saadan, at de helt holdt op at tænke. Man var et Hjul i et forfærdeligt Maskineri — et Knuseværk, og Materialet var Mennesker, men man var kun én af de mange og kunde ikke sætte sig op mod det, der skete.

I Løbet af faa Dage var Mennesker forvandlede.

Civilisationen var strøget af, og tilbage var kun den ydre Lighed med et Menneske.

Kunde man endda blive tagen til Fange — det var det stille Haab hos mangen én. Det vilde være bedre at være Fange i fremmed Land end at tage Haand med i det, der var dem en Rædsel. Saadan tænkte mange.

Og for mangen én ogsaa af Sønderjyderne har det været en Lettelsens Dag den Dag, da han blev taget til Fange. Uforholdsmæssig stort er Tallet af deres døde. At de har været misbrugt, er der ingen Tvivl om. Skønt ikke alle tyske Officerer vilde lade sig bruge som Bødler. En sønderjydsk tysk Embedsmand havde skrevet til en Officer ved Fronten, at de og de i Kompagniet var dansksindede, og at det vilde være fortjenstligt at skaffe sig af med dem ved at sætte dem paa en Post, hvor Døden var uundgaaelig. Men Officeren læste Brevet op for sit Mandskab og føjede til, at han haabede, at de vilde holde Regnskab med den Embedsmand, naar de en Gang kom hjem.

Var end Krigsbegejstringen stor blandt Officererne, saa var der dog ogsaa Grænser for den. Ved en Gudstjeneste havde en Præst — som desværre mange af Tysklands Præster — prist Krigen og dens Myrden som Guds straffende Haand, men den tyske Officer, der var til Stede i Kirken, rejste sig og gik ud, og Mandskabet var ikke sen til at følge hans Eksempel.

Det var vel nok et sjældent Tilfælde af rigtig Livsforstaaelse, men det er dog hændet.

Saa en skønne Dag blev vor Sønderjyde taget til Fange. Fangekaar er ikke lystelige. Der er først Opholdet lige bag Linjen, hvor Faren endnu er stor og hvor der ikke er noget i Orden til at tage imod dem.

Drevne som Kvæg i Folde, uden Mad og uden de nødvendigste Bekvemmeligheder maaske i flere Døgn.

Saa af Sted i Kreaturvogne paa lange Rejser uden fornøden Forplejning, hilste med Haan, hvor de kom frem. Udmattet og modløs af Strabadserne, man har gennemgaaet, kommer man mere død end levende til det midlertidige Opholdssted. Og saa langt om længe, efter en Overrejse, der heller ikke er behagelig, er man i det Land, hvor man skal tilbringe sine Fangekaar — i hvor lang Tid, véd man ikke. Krigen bølger frem og tilbage, Lykken vendes tit og ofte — men Aarene gaar. Selv sidder man brændemærket som „Hun“ i det fremmede, i Begyndelsen afbrudt fra Forbindelse med dem, der lever i Ængstelse derhjemme for éns Skæbne.

Det har pint Sønderjyden ikke saa lidt, at han nu var „Hun“ som de andre i Folks Øjne. Tvungen havde han gjort deres Sag til sin, dog aldrig i Hjærtet, og nu skulde han bære deres Mærke fremdeles. Uretfærdighed hobes paa Uret.

Hvem, der først talte Sønderjydens Sag, det kan jeg ikke sige. Det laa vel i Luften, at der maatte gøres noget for dem, der med Vold var tvungne til at kæmpe

under den tyske Ørn og nu sad som Krigsfanger.

I Frankrig havde den danske Sag gode Talsmænd og ogsaa Forstaaelse. Frankrig havde jo ogsaa Sønner, der havde kæmpet paa tysk Side.

Frantz von Jessen, den kendte danske Journalist og Forfatter, talte allerede i Avgust 1914 Sønderjydens Sag og blev understøttet af den franske Professor Poul Verrier, der er en Kender og Elsker af dansk Aand.

Jeg har havt Lejlighed til at være sammen med ham for en Snes Aar siden, da han opholdt sig i Danmark, og allerede den Gang skrev og talte han Dansk som en indfødt.

I England havde Sønderjyden mange gode Talsmænd, allerførst i Dronning Alexandra, der, selv om hun officielt ikke kunde gøre noget, dog med aldrig svigtende Kærlighed har fulgt og støttet Danmarks Sag og Sønderjyllands.

Men Tiden gik alligevel, før man fik gjort noget videre. I Danmark var en Kreds organiseret under Ledelse af den kendte Gymnastikdirektør N. H. Rasmussen. Den danske Præst i Newcastle, Pastor Troensegaard-Hansen, tog sig paa at opsøge Sønderjyderne i de tyske Fangelejre og bringe dem en Hilsen paa Modersmaalet, og at han har været velkommen, kan man nok forstaa. Han havde faaet Opfordring til at paatage sig det Arbejde af Kredsen i Danmark, og han var ikke sen til at følge Opfordringen.

I to Aar benyttede han en Del af Ugen til at rejse rundt til de forskellige Krigsfangelejre, og han fik ogsaa af det engelske Krigsministerium Lov til at gennemsé Listerne over Krigsfangerne og finde ud, hvor der fandtes danske.

Paa mange Maader kan en Præst være Krigsfangen til Hjælp, han er saa at sige den eneste Forbindelse, Fangen har med den civile Verden.

Blev den danske Præsts Arbejde paaskønnet af Slesvigerne, saa kan man nok tænke sig, at den vakte Modstand hos Tyskerne. De saa' med Uvilje paa Virksomheden og var heller ikke bange for at true.

I tyske Blade stempledes han som Forræder-Præsten.

I to Aar arbejdede Pastor Hansen for de sønderjydske Fanger samtidig med, at han var Sømandspræst i Newcastle. Men Arbejdet fik en anden Karaktér, da Sønderjyderne sammen med Elsas-Lothringerne begyndte at samles i Feltham. Feltham er en lille pæn By lidt vest for London. Uden for Byen, ude paa Marken, ligger et stort Kompleks af Bygninger, der har været brugte som Opdragelsesanstalt for vanartede unge Mænd. Der er Plads til et Par Tusind Mennesker. Det er vel udstyret, men har Fængselspræg. Jærngitter for alle Vinduer, smaa Værelser med Plads til to Side om Side, med Dør ud til lange Gallerier, hvorfra man sér ned i en aaben Midterhal — Jærndøre og Jærnskodder alle Vegne.

Det er rigtig uhyggeligt at tænke paa, at det virkelig ansés for nødvendigt at opdrage Slægten under Slaa og bag Gitter.

Her holdt de første Sønderjyder deres Indtog i April 1916. Og for Sønderjyderne blev efterhaanden Feltham „den hvide Lejr" — det forjættede Land, et Samlingssted for alt, hvad der var af dansksindede Sønderjyder i engelsk Fangenskab. De engelske Avtoriteter havde stillet sig meget imødekommende overfor Tanken om

at samle de Danske i en særlig Lejr, og Samlingsarbejdet blev gjort af Pastor Hansen. Han vidste jo nok, hvilken Lidelse det var for en dansk Slesviger at sidde i fremmed Land omgivet af én ham fjendtlig Kreds. For Prøjseraanden fornægtede sig ikke selv i Fangenskabet. De var store nok paa det; de ventede saa sikkert, at Dagen snart skulde komme, da de blev Sejrherrer og Engelskmanden den underkuede. Og det tog Mandsmod at være sig selv bekendt som dansksindet under de Kaar. Men Sønderjyden er jo vant til at regne med de fjærne Maal under Øjeblikkets Tryk, og derfor var han ikke bange for at være sin Danskhed bekendt.

Der kommer Dag efter denne, var hans stille Haab, en Dag, hvor Retfærdigheden sejrer.

Men alligevel, der skulde stærk Tro til.

Hvor mange troede fuldt og fast paa Rettens Sag? Saa' det ikke ofte ud til, at Tyskland skulde gaa ud af Kampen med Sejren?

Dets Hære drog hærgende fremad — Frankrig var ved at forblø-de sig, og England kæmpede med Ryggen mod Væggen. Rusland faldt sammen og gav Tyskland Kraft til at samle sig end stærkere paa Vestfronten. Amerika nølede.

Hvor skulde Hjælpen komme fra?

Og hvordan et sejrrigt Tyskland vilde benytte sin Magt, det vidste man. Økonomisk Ruin, det var den sikre Udsigt, om ikke Bladet vendte sig, og maaske det, der var værre. Skulde de maaske skydes som Landsforrædere? Alligevel var Sønderjyden ikke bange for at bekende Kulør. Dansk var han, og dansk blev han ved med at være, hvordan saa Lykken end vendte sig.

Aldrig har dansk Aand i Sønderjyden givet sig stærkere og mere mandigt til Kende end hos dem, der under de trange Fangekaar dog havde Mod nok til at tale rent ud og bekende sig som danske i Sind og Tanke.

A. T. Dorf.

„Dannevirke", Onsdag d. 23. April 1919.

De sønderjydske Krigsfanger i England.

III.

Til at begynde med var det kun nogle faa Slesvigere, der samledes i Feltham. De skulde jo først findes og det var et stort Arbejde, der ikke kunde gaa rask fra Haanden. Men det var taknemligt og spændende.

Pastor Hansen giver det Udtryk paa følgende Maade i én af sine Rapporter til den danske Komité.

Han er kommet til en Fangelejr og har faaet Listerne med Navnene paa alle Fangerne og skal saa sé at finde de danske blandt dem. „Jeg havde faaet 40 skrevet op. Da jeg var færdig kom Adjudanten og spurgte mig, hvorledes jeg vilde gribe Sagen an. Jeg mente, at det var bedst at faa en halv Snes Stykker op ad Gangen, saa kunde jeg tale med dem enkeltvis. „Hvem jeg vilde have op først?" „Jeg maa først overveje det lidt," sagde jeg. Saa blev jeg ene et Øjeblik. Og saa maatte jeg jo bede til min himmelske Fader om Vejledning, ti jeg var aldeles raadvild med Hensyn til Valget. Og Gud gav mig Vished, saa jeg kunde nævne en halv Snes Stykker, da Adjudanten traadte ind. Et Kvarter efter var de samlede i en Stue ved Siden af. „Hvem vil De først have ind, Hr. Pastor?" spurgte den indtrædende Adjudant. „Et Øjeblik smilede jeg. Og saa maatte jeg atter „ringe op" til Far i Himlen. Og da Adjudanten kom ind, nævnte jeg Navnet uden Vaklen. Det var et forunderligt Øjeblik, da min Slesviger kom ind. Jeg gik straks hen til ham, rakte ham min Haand og sagde: „Guds Fred over Dem. Og Gud ske Tak, at De er kommen frelst ud af dette. Han velsigne Dem og Deres." Som han trykkede min Haand, idet han sagde paa rigtig bredt Jydsk: „Tak skal De ha'!" og saa stod Taarerne ham i Øjnene. Hvor var jeg glad over, at jeg havde fundet den rette. Vi gennemgik saa Navnene paa de 40, og han satte et Kryds ved 8 af dem. Der var altsaa 9 ialt. Alle de andre var tyske." Saa vidt Pastor Hansens Beretning.

Efterhaanden blev det en ikke lille Kreds, der samledes i Feltham. Hver Gang, der kom ny til Lejren, var det Festdage. Blandt de ny var maaske Venner og Bekendte, ja det hændte, at Broder fandt Broder, og de havde maaske ikke sét hinanden i Aar og Dag. At der blev Gensynsglæde, siger sig selv.

Hver Gang Aviserne meldte, at større Grupper var tagne til Fange, saa var Fryden stor, naar der var Slesvigere blandt dem. I Frankrig blev et tilsvarende Arbejde gjort af Pastor Jensen, en dansk Præst, der i et Par Aar arbejdede paa at samle Sønderjyderne i Aurillac, en fransk Lejr, der havde samme Præg som Lejren i Feltham.

Hvad man ønskede at samle, var de dansksindede, ikke blot Slesvigere i al Almindelighed, for der er jo ogsaa Tyskere og tysksindede iblandt dem, og det vilde jo ikke være til nogen Velsignelse for nogen af Parterne, om det uforenelige skulde bo sammen.

Det hændte dog af og til, at der var dem, der efter at de var komne til Feltham, fandt ud, at de ikke var komne paa deres rette Hylde, og saa fik de jo Rejsepas og kom hen blandt deres egne.

Det gik langsomt, for alting gaar langsomt i Krigstider, og i England kender man Kunsten at skynde sig langsomt. Men den første Jul — Julen 1916 — var der 60 Sønderjyder samlede til Julegudstjeneste og senere til rigtig dansk Julegilde med 6 stegte Gæs, fyldte med Æbler og Svedsker, som det sig hør og bør. Det var Fest for dem, der i lange Tider kun havde faaet Fangekost, og den kildrer saavist ikke Ganen. Frænderne hjemme og Vennerne i Danmark og England havde ikke glemt dem, saa der var baade Julegaver og Juleknas i rigelig Mængde.

For de fangne Sønderjyder var det at komme til Feltham, „den hvide Lejr", som de kaldte den, som at komme i Paradis. Men alting er jo relativt i denne Verden. Under normale Forhold vilde de næppe have fundet paa at kalde Lejren saaledes, da vilde de meget have betakket sig for et blot kort Ophold indenfor Murene. Det var saa vist ikke de ydre Kaar, der var nogen Herlighed ved, men det var det aandelige Fællesskab, der gjorde Livet ikke alene udholdeligt, men til en vis Grad festligt. Man var jo Fange, og det kunde man ikke komme ud over foreløbig. Man saa' hen til „Dagen" — men det var ikke den Dag, som Tyskerne ventede, Dagen med Sejr for deres Vaaben, det var Dagen med Retfærdighed og Fred og en glædelig Hjemkomst. Og Haabet gav den fjærne Udsigt Nærhedens Skær. „Det kommer i Aar — denne Jul bliver den sidste," saadan sagde de hver Jul, men det blev mere end én Julefest, de oplevede som Krigsfanger.

I det ydre formede Livet sig ikke anderledes for dem end for de andre tyske Krigsfanger i England.

Der var først Habitten, der stemplede dem som Fanger. Nogle havde endnu Rester af den „feltgraa", men de fleste havde faaet andre Beklædningsgenstande udleverede, og de udmærkede sig ikke ved Snit.

Det vår gamle Uniformer og lignende, som man ikke havde pyntet paa. For at gøre Fangerne kendelige fra skikkelige Mennesker var der nemlig klippet store runde Stykker ud af Tøjet — i Frakken og paa Benklæderne, og røde eller blaa Lapper var syede ind i Hullet. Et Sæt Tøj lavet til paa den Maade skal man jo nok lade være med at komme langt i, før det bliver opdaget.

I den Habit blev man om Morgenen kørt paa Arbejde under militær Bevogtning — Landevejsarbejde eller Jærnbanearbejde. Andre arbejdede paa de nærliggende Gaarde og gjorde sig naturligvis vel lidt af dem, de kom til. Jeg formoder, at den engelske Landmand snart opdagede, at han havde faaet en dygtig Arbejder, der virkelig forstod sig paa Landbrug. Sønderjyden er jo en dygtig Agerbruger, og man kan sige meget godt om Englænderen, men en dygtig Avlsbruger er han ikke; den sønderjydske Landmand havde i hvert Fald ikke store Tanker om sin engelske Arbejdsherre. Man faar som Krigsfange Betaling for sit Arbejde — en Penny i Timen (ca. 2 Cents), og da alt i England, og i Særdeleshed i en Fangelejr, er meget dyrt, saa var det ikke meget, han fik for sine Skillinger. Et Æg kostede 5—6 Timers Arbejde, 10 Cigaretter eller en Unze Tobak 2 Dages Arbejde, og saa maatte man endda være glad til, om man

kunde faa det.

Skralt var det med Fødemidlerne i England i de sidste Krigens Aar, og man kan jo nok forstaa, at det ikke var Herrekost, Fangerne fik.

Efterhaanden blev Kaarene dog helt taalelige. Nød gør opfindsom, og der er jo altid Vej udenom. Til at begynde med var Kontrollen nok saa stræng, men efterhaanden som man ogsaa i England fik Interesse for denne særlige Gruppe Fanger, saa slappedes Snorene. Man lod dem indrette sig, som de selv kunde finde det bedst, og lagde ikke Hindringer, hvor man ellers let kunde have gjort det.

Og Sønderjyden véd jo nok, hvordan man skal komme uden om Loven. Han har jo faaet sin Snedighed udviklet gennem de mange Aars Kamp med den tyske Embedsmand.

I de smaa Kamre havde man det helt hyggeligt, under de givne Forhold, naturligvis. Der var ingen Lænestole eller Sofa. Nogle Brædder, en haard Madras og nogle Uldtæpper var Sengen. Et umalet Træbord kompleterede Cellens Udstyr. Døre var der ingen af og maatte der ikke være. Men man vilde dog gærne have det lidt privat og fik saa fat i noget Sækkelærred, som man hængte for Døraabningen. Et lille Stearinlys fik man jo ogsaa af og til Raad til, i alt Fald ved festlige Lejligheder. Paa Væggen hængte Portrætter af de kære derhjemme, som man længtes efter, men som man kun kunde mødes med i Tanken. Og saa et lille Dannebrogsflag. Der var næppe et Kammer, uden at det var prydet med et Flag — det, man længtes efter at leve under, det kære Korsbanner, der ikke i lange Tider havde faaet Lov til at vaje fra Flagstangen der hjemme ved Gaarden, men som nok en Dag skulde smælde lystigt i Vinden. Ja, der var lyst Haab selv i trange Tider inden for Felthams Mure. Efterhaanden blev Forbindelsen med dem hjemme regelmæssig, og man fulgte med i Bedriften, saa godt man kunde. Det var jo Hustru og Børn eller de gamle, som maatte tage fat og lede Arbejdet, og det gik endda.

Alt kunde man jo ikke skrive om, men man forstod halvkvædet Vise. Saa fik man jo ogsaa Pakker hjemme fra med lidt gode Sager, og til at begynde med var det nødvendigt nok, om man da skulde beholde Sul paa Kroppen.

Efterhaanden saa gik det helt godt.

En af de unge Sønderjyder med Forretningsgeni havde aabnet en Forretning, hvor man kunde faa alt, hvad man ønskede sig. Maaske ikke i Dag, men saa i Morgen. Handelen var livlig, Omsætningen stor og Priserne høje, for alt skulde jo ind ad Bagdøren. „Grossererne" havde ogsaa et større Hønseri og Kaninstutteri i stor Stil, saa det hørte til det dagligdags at faa Kaninsteg.

Sønderjyderne havde deres eget Køkken og deres eget Køkkenpersonale og lave deres egne Sager til efter egen Skik, saa vidt det kunde lade sig gøre. Jeg har faaet meget god Mad i Felten , dejlige friske Æg — dansk Smør — det eneste Smør jeg endnu har faaet her til Lands — og grovmelet Hvedebrød, der smagte herligt, ja, jeg har endda faaet Andesteg.

Jeg har ogsaa sovet paa Brixen derinde hos Købmanden, medens han selv laa paa Gulvet — det ene var omtrent lige saa blødt som det andet.

Det var i store Træk Livets Yderside — ikke stort bedre og heller ikke ringere end i andre Fangelejre —men man kan jo kla-

re sig med meget lidt, naar saa skal være.

Det, som det kommer an paa, er jo, hvad man har inden for Vesten — om der er et Hjærte, der elsker, om man ejer et usvigeligt Haab og om man er med i et Fællesskab — det er det, der gør Livet lyst selv bag Pigtraadshegn under Fangekaar.

A. Th. Dorf.

„DANNEVIRKE“.

Cedar Falls, Iowa, 26. Nov. 1919.

Indtryk fra Feltham.

IV.

Det var en Søndag Morgen — kold og taaget. London havde endnu ikke begyndt at røre paa sig, skønt Klokken var syv. Urimelig langsom er Byen i sin Opvaagnen. New York har jeg aldrig sét sovende — den er saa fuld af Energi, at den slet ikke faar Tid til at lægge sig. I dens Aarer pulserer Livet ved Nat som ved Dag. Men Londons Hovedgader er tomme ved Midnatstid og Lamperne faar Lov til at spejle sig i den blankslidte Asfalt. Der er Gammelmandsro over den. En enlig Omnibus rumler forbi — men saa var ogsaa det den sidste. Paa den underjordiske Jærnbane er det sidste Tog gaaet og Gitterporten er trukket for Indgangen.

Hele Byen sover og Solen staar højt paa Himlen, før den atter giver Livstegn fra sig.

Her har vi Mælkemanden med sin lille Trækvogn og den store blanktpolerede Mælkekande — Tjenestepigen med sin fikse hvide Kappe kommer trippende ud og faar Mælk i sin Kande. Stentrapperne bliver skurede — Dørhamrenes Messing lyner af Blankhed — alt er fint og pudset til Herskabet vaagner.

Det er dog først ved Titiden, at der begynder at blive Liv i Gaderne, men det vokser saa ogsaa som en Lavine til det kulminerer hen paa Eftermiddagen — saa vrimler London som en Myretue.

Søndagen lægger en Dæmper paa Byens Liv, man har Tid til at hvile og nyder Hvilen.

I den tidlige Vintermorgen var der ingen Omnibus endnu at faa, saa jeg maatte spadsere den lange Vej til Waterloo Stationen for at naa halvotte Toget, der skulde tage mig til Feltham, hvor jeg skulde holde Gudstjeneste for Sønderjyderne.

I Feltham Lejren havde man det Fortrin, at man kunde samles i en rigtig Kirke. Det manglede i de andre Lejre. Skulde man holde Gudstjeneste i dem, saa maatte man nøjes med Spisesalen eller bruge Y. M. C. A.-Lokaler. Men ogsaa i en fattig Samlingsstue kan der holdes Gudstjeneste, somme Tider bedre end under de hvælvede Buer.

Feltham havde ogsaa en Kirke og det en anseelig Kirke. Foran Højalteret havde den katolske Menighed i Feltham — de polske Fanger — rejst deres Alter, og tidlig om Morgenen blev dér holdt polsk katolsk Gudstjeneste.

I Korsarmen havde de danske rejst deres lille protestantiske Alter og smykket det, som de bedst havde kunnet.

Nogle Kunstnere i Flokken havde malet en Kopi af Agnes Slott-Møllers dejlige Billede „Fædrelandets Vaar.“ Vi sér paa Billedet Mødre bære deres Smaa til Daaben.

„Moder har ej danske Barn alene,
men hvem anden paa den vide Jord
bringer over Alterets brede Stene
Gud — som hun sit Barn, den blonde, rene,
ingen anden paa den vide Jord.“

Saadan stiger Mindet om Barnedaab i Landsbykirken frem for Poul Martin Møller, da han fjærnt fra Danmark prøver paa at trylle Billedet af Fædrelandets Herlighed frem for sit Blik. En Mor, der bringer Gud sit Barn ved Døbefonten — saadan er det hjemme.

Og da Sønderjyderne i Feltham

skulde have sig et Alterbillede, saa gav deres Længsel efter Hjemmet og dets fredfyldte Herlighed og deres Haab om nye Tider efter de mørke og trange sig et talende Udtryk i deres Valg af det Billede, der skulde pryde deres Alter. De havde sét den Side af Tilværelsen, hvor den blodige Kamp rasede, hvor Mørket havde faaet Magt. De længtes efter Fred og Hjem.

Gudsriget har sin Kampside — ogsaa det bærer Saarmærket; men det har ogsaa en lige og yndig Skikkelse, dér hvor Mennesker bøjer sig for det og kan tage imod det som Børn i Moders Favn.

„O Talsmand, lad os finde Trøst,
som Barnet finder den ved Moders Bryst.
I din søde Stemme
saa al vor Elende
smilende vi glemme" —

Nu ringer Klokkerne sammen og Menigheden samles. Det var ikke nogen festklædt Skare, fattig og graa sad den i den kolde og klamme Kirke, dog fattig i Haab og tro var Menigheden ikke. Ja, hvad andet kunde vi synge end den gamle Dagvise:

„Den signede Dag med Fryd vi ser
af Havet til os opkomme,
den lyse paa Himlen mer og mer,
os alle til Lyst og Fromme."

Det var jo den Følelse, der besjælede dem alle. Endnu var det ikke Dag — men Dagen vilde komme, der var allerede Lysning af dens Herlighed at se. Selv om vi endnu sidder i Taagers Skyggeland, saa er dog Horizonten guldbræmmet.

Intet er lettere i trange Tider end at opgive Tro og Haab — men intet kan være sværere end at have opgivet det og sidde i Haabløshedens Land, hvor Taagerne former sig som Rædselsminder.

Der er dem for hvem Tro og Haab brast — men der er sikkert endnu flere for hvem de trange Tider gjorde Haab og Tro til det eneste virkelige. Smærten er et tveægget Sværd — det slaar den, der fører det, og den det føres imod bliver som oftest knyttet end mere fast til det, han vil værne om.

Hvor Sangen lyder stærk og levende. Alt det, der ellers kunde faa os til at blive klejnmodige, glemmes. Ja, vi tror paa Dag efter Mørket, paa at Livets Kræfter er stærkere end Dødens og vi byder os selv til som villige til at bære Guds Rige frem i Dagen ny. Guds Menighed er ikke en slagen Hær.

Der var vel nok dem, for hvem alle Livets Værdier i Sammenbruddet blev flydende — rigtig faste har de dog næppe været, men for den, der tog Livet alvorligt, blev der, paa Grund af al den Ondskab og Slethed, der brød frem i Krigens Aar, end mere Anledning til at knytte sig stærkere til Sandhed og Ret, som det er os aabenbaret i Evangeliet. Var det saadan, at Fremtiden saa' ud, saa var det saa meget mere nødvendigt at spejde efter de fjærne lyse Kyster af Evighedens Land.

Trængselsaarene har ikke gjort vor sønderjydske Broder ringere. Det var ikke en forsagt Skare, der sad i Kirken i Feltham; Lovsangen faldt dem let paa Læben. Fuldtonende lød det:

„O Kristelighed, Du skænker vort Hjærte
hvad Verden ej véd,
hvad svagt vi kun skimte
mens Øjet er blaat,
det lever dog i os, det føler vi godt."

Kirken har været meget for dem — det Fællesskab hjalp til at bære Savnet af Hjem og Frænder. Hvor Kirken er, dér er der en Kilde for Kræfternes Elv; og Tilløb maa der til, ellers gaar det i

Staa. Sløvhedens Fristelse ligger nær for os alle, hvad da, naar man er en stakkels Fange.

Livets Mangfoldighed holder Modet oppe hos os. Den, for hvem Livet kun er en graa Ensformighed, for ham bliver Slørsindet en Dæmon, som det ikke er nemt at holde fra Døren.

Takket være danske Venner, kunde Sønderjyderne i Feltham samles til Gudstjeneste regelmæssigt Søndag efter Søndag, og for mange af dem blev Fangeaarene til Velsignelse.

A. Th. Dorf.

Jefferson sin gamle Menighed i Storbyen, hvor han endnu en Gang talte fra Prædikestolen i Episkopalkirken. Og han kom tilbage med Sædekorn og Penge.

Nybyggerne vandt Sejr, som Nybyggerne har vundet Sejr alle andre Steder i „den store amerikanske Ørken.“ Jærnbaner anlagdes, Byer blev bygget, Kirker blev rejst og Præster kaldet, Læger bosatte sig i de ny Byer. Men Jefferson sad som Bispen mellem Præsterne, Overlæge mellem Lægerne. Til hans Hus kom alle, der søgte Raad og Hjælp og Trøst.

Men en Dag stod Huset tomt. Jefferson var atter draget mod Vest. Han slog sit Telt op mellem Skovhuggere eller Jærnbanearbejdere eller ved de store Savmøller. Og Mændene med de brede Skuldre og svære Muskler og barkede Næver lyttede i Andagt til hans Ord. Han havde Salver til aabne Saar og Badevand til feberhede Muskler, han lagde Plastre paa værkende Lænder, og han ejede styrkende Medicin og smærtestillende Piller. Han kendte Raad for legemlig Sygdom, og han vidste Trøst for Sorg og Savn.

En Dag mødte han i et Jærnbanetog en Bekendt fra Østen, en Journalist ved ét af Amerikas største Dagblade. Han havde fulgt Jeffersons Færd til Dakota; men der havde han tabt Sporet; nu tog han det op igen.

Et Par Uger senere bragte det store Dagblad i sit Søndagsnummer en lang Artikel om „Præste-Doktoren“ med Billeder af Skovhuggernes Lejr og af Jefferson og hans Telt. Artiklen vakte Opsigt. Aviser og Ugeskrifter og Magasiner tog „Præste-Doktorens“ Livsførelse op til Behandling og Kommentar. Breve strømmede ind til ham fra Amerikas kendte Mænd og Kvinder, og han blev Æresmedlem af flere filantropiske Foreninger.

Og den ensomme „camp“ blev livlig. Den voksede til en By. Den skrøbelige Jærnbane fik mere Persontrafik, end den kunde besørge. Mennesker, der var syge paa Legemet eller trætte i Sind og Tanke, søgte Trøst hos „Præste-Doktoren.“

Men der er Grænser for Mennesker. Andrew Jefferson maatte søge Ensomhed og Hvile.

I en frugtbar Dal mellem Skov og Bakker boede en Farmer, der hed Albert Sonne, har var Fører og Leder mellem Dalboerne, sad i Statens Rigsdag, i Amtsstyrelsen, osv. Hos ham lejede Jefferson et Gavlværelse, med Udsigt over de vældige Skove. De to Mænd blev Venner; og en Aften fortalte Sonne om sin Barndom og Ungdom. „Jeg er født i det lille Land Danmark“, sagde han, „og som Barn var jeg sygelig og forknyt og modløs. Alle betragtede mig som en Drømmer, der aldrig vilde gøre Nytte for Føden. Da jeg var sytten Aar, tog min Moder mig til en Kvinde, der hed Karen Jeppens. I tre Dage maatte vi vente, før det blev vor Tur at komme ind til den mærkelige Kvinde, der ejede Lægedomskraft, mens Sol stod paa Himlen. Hun vendte mit Ansigt mod Solen, mens hun „læste over mig.“ Siden gav hun mig en Flaske Medicin, og da jeg gik, sagde hun: „Nu bliver Du rask.“ Og dette sagde hun med en Mildhed og Kraft, saa det var umuligt at tvivle. Og fra den Dag fik jeg Mod og Kraft til at leve Livet. Landsbyen hjemme havde aldrig Tro til min Helbredelse, derfor rejste jeg til Amerika. Mit Livsmod voksede i dette Land. Jeg var den første, der brød Vej gennem Skoven og fandt denne Dal, som giver rigeligt Udkomme til mange Mennesker og som er kendt over Amerikas Vestkyst for sin Frugtbarhed. I Rigsdagen og i Kommunen har jeg udrettet et Arbejde, der gjorde mit Navn kendt og agtet i denne Stat. Og for alt dette kan jeg, næst Gud, takke den jævne, dagligdags Kvinde, Karen Jeppens.“

„Hun var min Moder“, sagde Jefferson stille.

„Det forbavser mig ikke,“ svarede Sonne. „Fra den første Dag, jeg mødte Dig, mindede Du mig om hende. — Vi er altsaa Landsmænd.“

Sonne talte Moderlandets Sprog. Og Jefferson følte Ord bane sig Vej som Lysstraaler gennem en Taage. Modersmaalet, som han ikke havde talt i et halvt Hundrede Aar og som han mente, han havde glemt, gled over hans Tunge i korte, brudte Sætninger. Næste Dag sad han længe og saa' ud over Skoven. Han tænkte paa Moderen, Kvaksalversken, der blev slæbt i Fængselet, hvor hun fik et Knæk, hun aldrig forvandt. Hvad andet havde hun vel gjort end den Gerning, hun *maatte* gøre?

Og hvad andet havde han selv gjort?

Den sjællandske Bondekone maatte lide sin Straf, som Lov var i Danmark. Men hendes Søn blev hædret og æret i det rige, fremmede Land.

Han undredes over, om Moderen i sin Himmel, fik Lov at følge sin Søns Færd.

Andrew Jefferson sad længe stille og saa' ud over de endeløse Skove. Han var træt, og han følte, at ingen overbevisende Røst vilde sige til ham: Nu bliver Du rask.

Solen gik ned bag Skoven. Den fyldte Stuen omkring ham og ligesom trængte ind i hans Legeme og Sjæl. Den straalede gennem alle hans Minder fra Barndommen. Det var jo den Lægedoms Kilde, hans Moder havde øst af.

Han lukkede Øjnene og følte det milde Lys som en stigende Bølge omkring sig — hans Moders Lys.

Det havde vinket for ham hele hans Liv igennem. Han følte det som en Velsignelse.

— Da de fandt ham, var han sovet hen og vaagnede ikke mere.

Aviserne var fulde af hans Ry. Der kom Folk for at spørge om ham. De skrev i lange Baner om den mærkelige Mand.

Medens de skrev, hvad hurtigt blev glemt, højnedes Tuen paa den lille Kirkegaard. Og Sonne satte en Kæmpesten paa Graven som en Bauta.

PAA FARTEN.

Af A. TH. DORF.

JEG havde udtrykkelig skrevet paa Skemaet, at jeg ikke kunde køre en Bil. Ak, disse Spørgeskemaer, som man i det uendelige skulde udfylde! Jeg vil haabe, at alle de mange, som jeg udfyldte, aldrig bliver confronterede med hinanden — for naturligvis holdt jeg mig til Sandheden; men hvem kan huske, naar ens Børn er født — jeg kan kun huske den, der er født den 8. i 8. — 1908 — det er der System i; de andre fire har jeg mere vage Forestillinger om.

Imidlertid — det første, jeg faar at vide, da jeg kommer til London, er, at jeg skal køre rundt i en Ford og besøge alle de tyske Fangelejre, som jeg paa nogen Maade kan overkomme. Og jeg, som havde troet, at jeg i Fred og Ro skulde sidde i Feltham og holde Højskoleforedrag for Sønderjyder! Det var ikke opmuntrende.

Men jeg fik mig da et Kørekort, der gav mig Ret til at køre i England —det kostede kun 5 Shilling. Om jeg kunde køre en Bil, det var der ingen, der spurgte om — det skulde Tiden vise. Jeg fik tre Timers Undervisning af en Soldat, der var Velvilligheden selv, naar han fik de Cigaretter, han kunde ryge paa Turen, men som ellers ikke forsnakkede sig.

FROKOST I DET GRØNNE

Saa en skønne Dag blev jeg sendt afsted — en Mand kørte mig udenfor den værste London Trafik — og saa var jeg alene med en 14 Dages Tur foran mig fra London over Rainham — Grays — Stanford — o. s. v. tilbage til London — en ny Lejr hver Aften.

Og gode Sager bag i Vognen.

Bøger — Grammofoner — Records — Spil — Salmebøger og Bibler — Fodboldte og alt muligt andet godt og saa et „moving picture" Apparat.

Jeg har aldrig kunnet fordrage levende Billeder — de er lige saa fordummende som Avtomobilerne. De faar ganske vist det hele til at løbe rundt i Hovedet paa Folk, men der er ikke noget, der sidder fast. Her farer de Land og Rige rundt i Bil og tror, at de sér en hel Masse — men de sér bare ingen Ting, naar det kommer til Stykket — det tager Tid og skal have sin Tid.

Og saa de levende Billeder. De giver sig ud for at ligne Livet, men har som Regel ikke det fjærneste med det rigtige Liv at gøre, og de galloperer gennem Folks Hjærne og efterlader ikke andet end Huller.

Nu var jeg selv omvankende Biograftheater Direktør og Chauffeur. Det var jo den eneste Maade, man kunde komme rundt paa, og Film har sin Berettigelse, naar man er Krigsfange — saa meget vil jeg indrømme.

Den første Lejr laa lige ved Landevejen, saa den fandt jeg let nok. Men det var værre at finde et Sted at bo, for der var ingen, der vilde have én i Huset — man havde lige nok Mad til sig selv og vilde ikke besværes af liggende Gæster. Englænderne er i det hele taget ikke meget efter at tjene Penge. Jeg blev en Gang skældt ud af en Skomager, fordi jeg vilde have ham til at slaa et Søm i en Saal. Han vilde ikke besværes af Folk fra Gaden; han havde nok med at passe sine Kunder. Og det hjalp ikke, at jeg fortalte ham, at jeg i Øjeblikket var en æret Kunde. Til sidst fik jeg ham overtalt, og vranten tog han en Shilling for det. —

I den første Lejr var der 50 Krigsfanger. I Spisesalen skulde vi have Møde — op ad en snæver Trappe til et Værelse, der daarlig nok kunde rumme os alle.

Det var spændende. Naturligvis var der noget galt med Filmen — den var paa alt for store Spools. Men det skulde gaa, og der var ikke andet for end at

lade Filmen rende paa Gulvet. Det saa' i Sandhed meget indviklet ud at se 1000 Fod Film vælte sig for éns Fod, men jeg fik dem da rullet op igen, ubegribeligt nok.

Saa kom vi til Aftenandagten.

Fattige var Omgivelserne, men Sangen lød fra Hjærtet, og jeg har ikke tit ledet Gudstjeneste, hvorover der var større Stemning. Der var virkelig Højtid de fleste Steder. Kun et enkelt Sted brød de sig ikke om nogen Gudstjeneste, men saa ordrede Kommandanten dem ned allesammen — det var Søndag Eftermiddag — og da vi var færdige, saa var de enige om, at det alligevel havde været rart, men de vilde gærne have haft noget at vide om, hvornaar de kom hjem.

Det var jo den Tanke, der beherskede dem hele Tiden. „Naar kommer vi hjem igen" — til Fa'r eller Mo'r — eller til Hustru og Børn. Hvorfor skal vi sidde her saa længe? Hvornaar faar man Tid til at tænke paa os?"

Jo de trængte til Oplivelse, det var slet ikke for meget, vi gjorde for dem.

Jeg var nær aldrig kommet afsted igen — Frostvejr var det, og Bilen vilde ikke starte. Vi sled i det uden Held, til jeg fik en lys Idé, en Kedel varmt Vand over Maskinen, saa gik den og jeg var lettet. Jeg var altid lettet, naar den begyndte at snurre. Det var altid det mageløst spændende: Vilde den starte eller skulde jeg til at skille den ad og finde de skjulte Fejl.

Der kunde næppe findes et mere taknemmeligt Menneske end mig, naar jeg efter endt Dagværk kunde lægge mig i den iskolde Seng i det iskolde Hotelværelse. Saa sov jeg sødeligt med Cyklehuen over Ørene — for at holde Varmen.

Vi skulde have Tilladelse fra Krigsministeriet til at besøge Fangelejrene. Det tog en skrækkelig Tid, før man fik det. Jeg skrev hjem i de Dage: „Du gør Dig ingen Forestilling om, hvor Tiden snegler sig afsted — jeg kan ikke mindes at Ugen nogen Sinde har haft saa mange Dage. Skal det blive saadan ved, bliver jeg hundrede Aar, før jeg kommer hjem, saa lang Tid vil det ta."

Og da jeg saa havde faaet det, viste jeg det kun frem én Gang. Det var da jeg skulde arresteres som tysk Spion. Bilen var gaaet i Staa — nok saa hensynsfuld lige udenfor en Garage. Lige overfor var en Kro. Der fik jeg mine Sager ind. Det var i den ene Ende af den lille By, i den anden Ende af Fangelejren. Jeg vandrede derned og spurgte, om et Par Fanger kunde faa Lov til at bære Sagerne fra Kroen til Lejren. Det var der ikke noget i Vejen for. Saa spadserede vi i Optog gennem Byen — to Fanger, en engelsk Sergeant og jeg.

De gjorde Holdt uden for Kroen, og jeg begyndte at slæbe mine Sager ud uden at ane, at jeg gjorde noget galt. Men saa kom Kromanden farende ud — gal som en Tysker. Jeg maatte ikke røre en eneste Ting — ikke heller gaa et Skridt før Politiet kom. Han var lige ved at flyve i Flint, da jeg for at opmuntre ham snakkede Tysk med Fangerne. Jo vist var jeg Spion.

Men der stod vi til Spot og Spe. Paa alle Ruderne i Gaden var der flade Næser; de gamle Koner kiggede ud af Dørene. Endelig kom Politiet. Han saa' mine Papirer og foreslog saa, at Kroværten ikke maatte være rigtig i Hovedet.

Og det var jeg ganske enig med ham i.

Da han ikke vilde have mig indenfor sine Døre, og jeg ikke vilde være i hans Hus, saa flyttede jeg hen et andet Sted hos et Par gamle Damer i et gammelt Hus med en ældgammel Egetræs Trappe, der vilde faa Tænderne til at løbe i Vand paa en amerikansk Samler.

— Efterhaanden kom jeg til at holde af at vise levende Billeder.

Engang havde jeg en Aften tilovers — den Fangelejr, jeg skulde besøge, var flyttet, og det vidste vi ikke. Saa tog jeg ind paa en Fattiggaard — dem er der mange af i England, og de er meget smukke, men det er alligevel trist, at de skal til.

Jeg spurgte Forstanderen, om han vilde tillade, at jeg viste de gamle levende Billeder, og det Forslag blev vel modtaget. Saa om Aftenen viste jeg Billeder for den mest paaskønnende Forsamling, nogen kan tænke sig. De jublede — som Børn, havde jeg nær sagt — men meget mere, for de havde aldrig set levende Billeder, saa for dem var det ligefrem Trolleri. Jeg fik desværre ikke Lejlighed til at komme igen. Det vilde ellers være en ideel Beskæftigelse at rejse rundt paa Fattiggaarde i England og vise levende Billeder. —

Min Bil og jeg kom til at staa paa en meget intim Fod med hinanden. Jeg kom til at kende den ind-

FRA EN FANGELEJR MED POLAKKER

gaaende, for den havde alle mulige Nykker. De elektriske Traade knækkede paa de mest urimelige Steder, hvor ingen kunde finde Bruddet; den tabte ganske umotiveret Elektriciteten, „spark plugs" blev altid sorte; og den vilde aldrig starte, naar jeg vilde have det. Men den maatte jo gi' sig, og det endte altid med, at jeg var den stærkeste. Venner blev vi aldrig. Og saa krævede den jo udelt Opmærksomhed. Det var en Gang, at jeg havde været inde i en Lejr, og jeg var rigtig nedslaaet, det hele var saa inderlig sørgmodigt, saa det næsten ikke var til at holde ud.

Jeg glemte helt, at jeg sad ved Rattet, indtil jeg vaagnede ved, at jeg havde smadret tre Jærn-Hegnspæle og nu stod stille inde paa en Pløjemark.

Man skal ikke være filosofisk anlagt, naar man kører en Bil — eller hvis man er tilbøjelig til det, saa skal man have en Ford, der kan holde til hvad det skal være. Det gjorde min.

Det var — kan De nok forstaa — en hel Oplevelse for en dansk-amerikansk Præst at have en stor Menighed at være noget for — vi, der er vant til de smaa Kredse. Derovre var det at være favoriseret, hvis man kun havde en 12 — 15,000 at tage Vare paa.

Det var ogsaa dejligt at faa Lov til at føle, at man var til nogen Nytte — det var ikke ganske ligegyldigt, om man var til eller ej. Det var ikke en Naadesag, at Folk kom, naar man bød til Møde. Jeg skal ikke glemme den lille Vennekreds, der sad ude i Skovene ved Beaconsfield, langt borte fra Alfarvej, næsten gemt og glemt.

Det var et helt Vovestykke at komme derud. Først skulde man dreje ved Huset med det store Træ, og Vejen blev daarligere, men saa drejede man igen tilhøjre ved de tre store Træer, og saa kom man ind paa en Skovvej — ja, det var i Grunden ingen Vej, kun en flad Grøft, og de stejle Skrænter sluttede tæt om Bilen.

Ad den skulde jeg køre halvanden Mil. Sæt at jeg mødte en Vogn, hvordan skulde jeg saa klare den? Det vilde være ganske umuligt at komme forbi hinanden. Men jeg mødte aldrig nogen.

Deroppe i Bakkens Læ laa det gamle maleriske Hus fra det 16de Aarhundrede, men skæmmet af det høje Pigtraadshegn, der var rejst omkring Bygningen. Her boede 14 Krigsfanger. Om Dagen arbejdede de i Skovene, men Aftenerne kunde nok være lange og triste, for det var udviklede Mennesker, men det var ogsaa en Kreds af bevidste Kristne.

I Flokken var to ældre Skolelærere og en Kunstner. Var det ikke en Fornøjelse at kunne bringe dem Bøger og en Harmonika og Kunstneren Tegnerequisiter. For dem var det en Oplevelse. „Vi har lige talt om, hvor den kære Frelser har været god mod os" — med det blev jeg mødt, da jeg uventet kom ind til dem med en ny Forsyning.

Det eneste, der er noget ved i denne Verden, det er at gøre andre Mennesker glade. Det er underligt, at Folk i Almindelighed ikke kan se det. Tænk paa alle de fattige Rige, vi har blandt os, det er jo en jammerlig Tilværelse, de har, blot fordi de har saa svært ved at undvære. — — — Naar det skal være, hvor kan Mennesker saa i Grunden finde sig i mange Savn.

Nød er ikke det værste, den gør opfindsom og nøjsom og kammeratlig.

Og de fleste Steder gik det ganske menneskeligt til paa Trods af alle Love — det ligger slet ikke for Englænderen at være Bøddel — alle Kommandanterne tog sig af Fangerne saa godt, de kunde — „vi gør, hvad vi kan, for vore „boys." Her er et Eksempel af mange, der kunde nævnes. Ære være Sergeant Pepper, han var ikke saa kras, som hans Navn kunde tyde paa; en Bulldog at se paa, men med et Hjærte som en Moders. Plejede han ikke som en Mo'r de Krigsfanger, der var i hans Varetægt, da Halvdelen af dem — 24 — laa syge af Influenza? Og som ikke generede sig for at give Gud Æren, da jeg roste ham for hans offervillige Sind, og som føjede til: „Jeg har kæmpet med dem i tre Aar, men de er Mennesker lige saa vel som jeg; de kæmpede for deres Fædreland og jeg for mit. Jeg bærer intet Nag til dem."

Og indbyrdes bar man hverandres Byrder. Tyskerne er jo et selskabeligt Folk og et musikalsk Folk, og de fleste Steder var der, selv i Smaalejrene, god Musik.

Havde man ikke Instrumenter, saa lavede man dem selv. Ja hvor kan i Grunden Mennesker meget, naar det kniber. Sé paa Billedet fra den polske Fangelejr den smukke Violoncel; den er lavet af Trækasser og Pindebrænde og uden Værktøj, og det var en

IDYL FRA FELTHAM

polsk Minearbejder, som havde lavet den. Hvor mange Problemer har der ikke været at løse — Vanskeligheder, som næsten var uovervindelige; hvilket Snille.

Tiden gik, da man først var i Arbejde, som en Drøm, man naaede blot ikke Halvdelen af det, man gærne vilde.

Det var den sidste Aften for hjemgaaende; det regnede som saa tit, mens jeg strøg ind ad London til — jeg kørte saavidt muligt ikke gennem London uden ved Nat; den var saa let at finde ind i — meget vanskeligere at finde ud af.

I rask Fart gik det over blanke asfalterede Gader, der spejlede Lygterne som bonede Gulve Kærters Glans. Jeg havde Lyst til at sidde ovenpaa Vognen og raabe Hurra. Godt har det været altsammen her i det dejlige, velplejede, maleriske gamle England med Tusindaars Minder alle Vegne.

Som John Burns sagde „Missouri is muddy water and St. Lawrence mere water, but Thames is liquid history."

Men Chicago, snavset og opløben og halvfærdig, er dog den bedste By i Verden — for mig, for der er Hjemmet, og hjemme er bedst.

Farvel Du store, vide Verden med al din Strid og Ufred, med al din Herlighed og Storhed — hjemme er dog bedst.

Vink mig kun til med alle dine Herligheder, Du rige, forførende Øjnenes Lyst — mig faar Du aldrig — Hjemmets Vægge favner med sin lune Hygge — der skal jeg holde Jul, og Julen skal vare til Paaske. Og jeg sender mine Tanker til alle mine Venner i Fangelejrene og ønsker dem, at de maa være hjemme nu og holde Jul, og at der maa komme Fred paa Jord med Velvilje blandt Mennesker; vi trænger til det, ja, vi trænger til det og kunde jo godt have det, om vi bare vilde.

DER BOR EN LILLE PIGE.

Af *Jenny Blicher Clausen.*
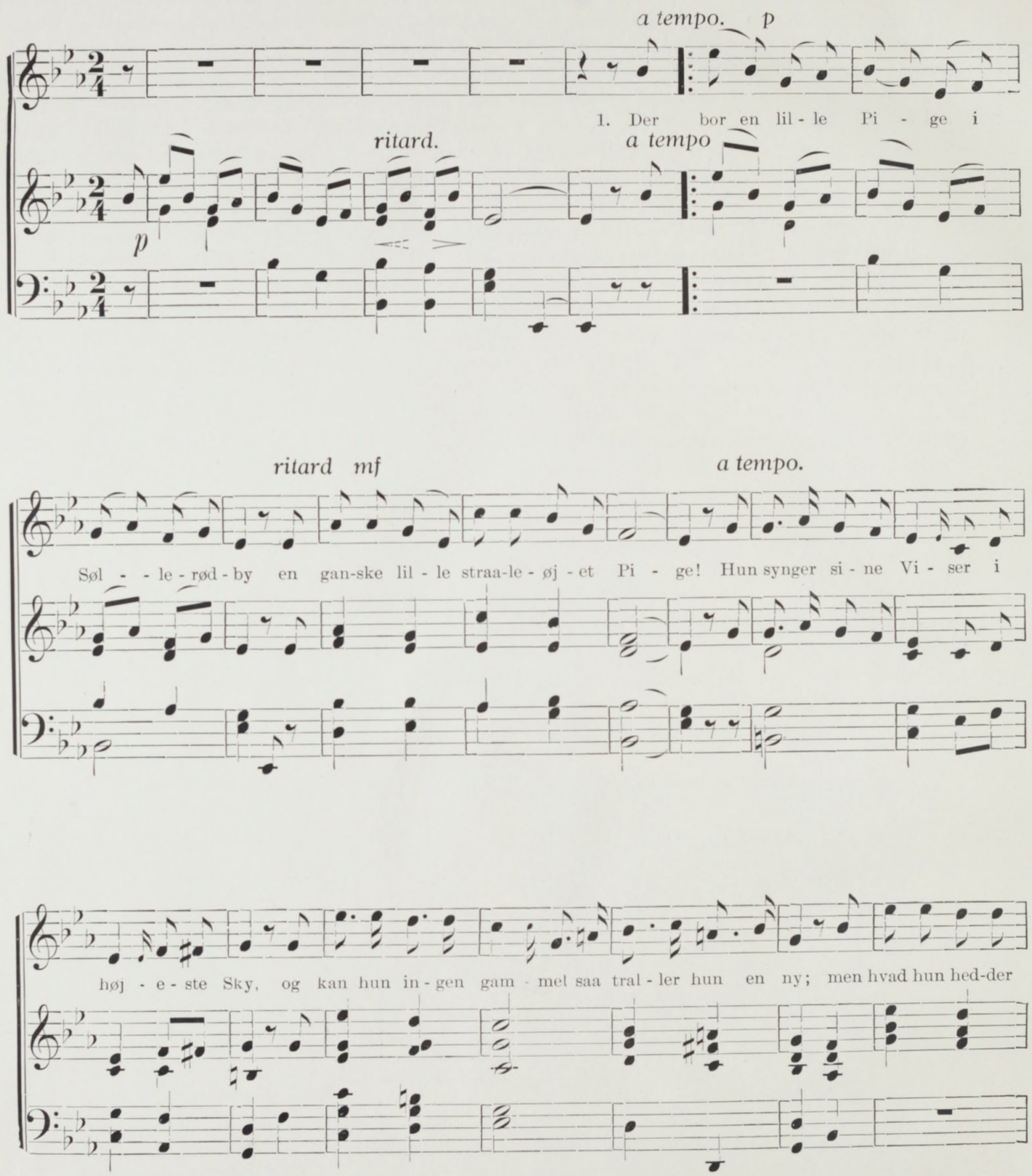
Musik af *J. Nellemann.*